

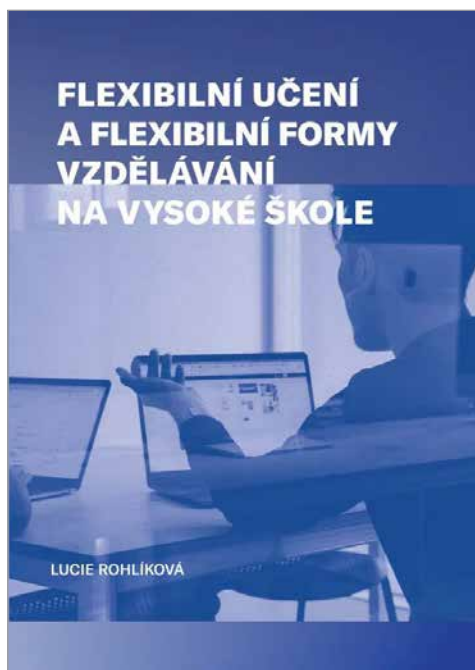
RECENZE KNIHY FLEXIBILNÍ UČENÍ A FLEXIBILNÍ FORMY VZDĚLÁVÁNÍ NA VYSOKÉ ŠKOLE

Autorka: Lucie Rohlíková

Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2023, ISBN 978-80-261-1154-2

Publikace Lucie Rohlíkové vydaná pod Západočeskou univerzitou v Plzni staví terminologický základ na pojmech flexibilita, flexibilní učení a flexibilní formy vzdělávání, které vymezuje v první kapitole. V další se zabývá teoretickým rámcem z pohledu filozoficko-psychologického. Kvalitu publikace v rovině vědeckého a metodologického uchopení podtrhuje zejména výzkumná studie v páté kapitole, věnovaná pilotní studii z let 2014–2015 a na ni navazující longitudinální studie zasahující až do roku 2022. Sama autorka vychází z premisy nedostatku informací o tom, které formy flexibilního učení studentům vyhovují, které technologie vnímají pro svou studijní úspěšnost zásadními a nemají negativní dopad na jejich studijní úspěšnost. Flexibilita je v současné době klíčovou dovedností nejen pro studenty terciárního vzdělávání, ale také pro samotné vysokoškolské pedagogy. V rychle se měnícím světě, kde digitalizace, globalizace a automatizace přetvářejí trh práce a společenské struktury, se schopnost adaptace stává nezbytností. Jak autorka upozorňuje, konkurenceschopnost na trhu práce již není dána pouze získanými znalostmi, ale především schopností celoživotního učení, adaptace na nové situace a ochoty reagovat na dynamické změny v profesních i osobních sférách života.

V kontextu terciárního vzdělávání je flexibilita důležitá nejen pro studenty, kteří musí reagovat na nové požadavky akademického prostředí a trhu práce, ale také pro vysokoškolské pedagogy, kteří hrají klíčovou roli v motivaci či demotivaci studentů. Kompetenční rámec vysokoškolských pedagogů již dávno nepokrývá jen odborné znalosti v daném oboru, ale zahrnuje také pedagogické, didaktické, psychologické a digitální dovednosti, schopnost kritické reflexe a inovativní přístup ke vzdělávání, včetně seznamování s možnostmi a limity AI. Pedagog, který dokáže

reagovat na různorodé potřeby studentů, podporovat jejich autonomii a rozvíjet jejich měkké i tvrdé dovednosti, může výrazně ovlivnit nejen jejich akademický výkon, ale i budoucí uplatnění, s čímž jde ruku v ruce jeho vlastní reflexivita a potřeba seberealizace při práci s motivovanými studenty a kolegy napříč akademickou obcí, aniž by se tato slova stala klišé, či utopií.

Výkonnostní a motivační faktory studentů vysokých škol ukazují, že jejich motivace není založena pouze na vnitřní touze po poznání, ale je ovlivněna i vnějšími aspekty, jako jsou perspektivy dobrého uplatnění na trhu práce, společenská prestiž vysokoškolského vzdělání nebo specifický styl výuky pedagogů. Ti mohou svou flexibilitou, která koresponduje s obsahem organizačních forem výuky autorky podpořit efektivitu vzdělávání v terciární sféře vstřícným přístupem a ochotou poskytnout individuální pomoc, významně přispět k překonávání studijních překážek a k celkové spokojenosti studentů se vzdělávacím procesem na univerzitě, možnosti zapojení do vědeckovýzkumných či praktických projektů a kvalita zpětné vazby, kterou studenti od pedagogů dostávají.

V souvislosti s celospolečenskými změnami 21. století je tedy zřejmé, že jak studenti, tak pedagogové musí být otevření novým formám vzdělávání, mezi které patří hybridní a on-line výuka, internacionalizace vzdělávání nebo personalizované přístupy ke studijním potřebám jednotlivců. Konkurenceschopnost absolventů již není založena pouze na získání akademického titulu, ale na rozvoji kompetencí, které jim umožní efektivně reagovat na dynamické požadavky pracovního trhu. V tomto kontextu je flexibilita v podání Rohlíkové nejen výhodou, ale přímo nutností pro úspěšné zvládnutí výzev současného vzdělávacího i profesního prostředí. Mezi flexibilní formy vzdělávání autorka řadí distanční vzdělávání, distanční učení, přičemž rozlišuje synchronní a asynchronní učení. Mezi další formy přidává učení na dálku i v možné kombinaci předchozích dvou asynchronních a synchronních forem. Dále tzv. nouzovou distanční výuku, která byla v době pandemie první volbou a nutností, dále korespondenční vzdělávání bez osobního kontaktu s pedagogem, dále distribuované učení s možnou využitelností multimediálních nosičů. Autorka nezapomíná on-line učení a výuku i založenou na práci s webem, či e-learningovou formu i učení podporované technologiemi. Za zajímavost, která je dosud v počátcích svého rozvoje je virtuální učení až v 3D dimenzi a digitální hru jako formu flexibilního učení.

Tato monografie představuje komplexní pohled na koncept flexibility ve vysokoškolském vzdělávání. Publikace se zaměřuje na teoretické ukotvení pojmů, jako jsou flexibilita, flexibilní učení a flexibilní formy vzdělávání, a propojuje je s praktickými zkušenostmi a výsledky dlouhodobého výzkumu.

V úvodních kapitolách autorka definuje klíčové pojmy a poskytuje terminologický rámec pro další diskusi. Následně se věnuje teoretickým základům flexibilního učení, včetně filozofických, psychologických a pedagogických teorií, které podporují implementaci flexibilních forem vzdělávání.

Jedním z hlavních přínosů publikace je prezentace výsledků longitudinální studie prováděné v letech 2014–2022 na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Tento výzkum se zaměřil na postoje, zkušenosti a technologickou vybavenost vysokoškolských

studentů ve vztahu k flexibilnímu učení. Data z této studie poskytují cenné poznatky o připravenosti studentů na využívání technologií v rámci flexibilních vzdělávacích forem. Autorka rovněž diskutuje strategické aspekty zavádění flexibilních forem vzdělávání na vysokých školách, včetně profesního rozvoje pedagogů a zajišťování kvality těchto forem výuky.

Praktické příklady a případové studie ilustrují úspěšné implementace flexibilních přístupů v různých institucích. Publikace je určena akademikům, pedagogům a dalším odborníkům zabývajícím se vysokoškolským vzděláváním, kteří hledají hlubší porozumění a praktické rady pro implementaci flexibilních forem výuky. Kniha je dostupná v tištěné podobě i jako e-kniha. Celkově kniha „Flexibilní učení a flexibilní formy vzdělávání na vysoké škole“ nabízí ucelený a detailní pohled na problematiku flexibility ve vysokoškolském vzdělávání, podpořený teoretickými východisky i empirickými daty, a představuje cenný zdroj pro ty, kteří usilují o inovaci a zlepšení vzdělávacích procesů na vysokých školách. Pro autorku této recenze se publikace opírá o potřebu nastavit diagnostiku stylů učení studentů terciárního vzdělávání.

Vysokoškolské vzdělávání čelí v 21. století celé řadě výzev, mezi které patří nejen rostoucí důraz na konkurenceschopnost absolventů na trhu práce, ale také změny ve vnímání role vzdělávání samotného. Flexibilita výuky a učení na vysokých školách se stává nezbytností nejen kvůli dynamickému vývoji společnosti a pracovního trhu, ale také ve vztahu ke studentům s různými vzdělávacími potřebami. Nabízí se zde paralela s Liessmannovou teorií nevzdělanosti, která kritizuje moderní přístup ke vzdělání, který se podle něj čím dál více redukuje na získávání povrchních znalostí a dovedností zaměřených především na okamžitou uplatnitelnost na trhu práce. Upozorňuje na nebezpečí, kdy se skutečné vzdělání – hluboké pochopení souvislostí, kritické myšlení a intelektuální růst – vytrácí ve prospěch mechanického osvojování „kompetencí“, které jsou sice prakticky využitelné, ale chybí jim širší kontext. Pokud je flexibilita vzdělávání chápána pouze jako rychlá adaptace na požadavky ekonomiky a pracovního trhu, může paradoxně přispívat k produkci nevzdělanosti, neboť studenti jsou vedeni k tomu, aby se učili pouze to, co je aktuálně „užitečné“, místo aby rozvíjeli schopnosti potřebné pro celoživotní učení a hlubší porozumění světu.

Tento kritický pohled však neznamená, že flexibilita ve vzdělávání je nežádoucí. Právě naopak – je-li správně uchopena, může být klíčem k vysoce kvalitnímu vzdělávání, které reflektuje individuální potřeby studentů a umožňuje jim nejen osvojit si znalosti, ale také se naučit pracovat s informacemi v širším kontextu. V tomto ohledu je zásadní role vysokoškolských pedagogů, kteří svou flexibilitou v přístupu k výuce mohou studenty buď motivovat k hlubokému studiu, nebo je naopak odradit a přispět k jejich povrchnímu přístupu ke vzdělání.

Flexibilita jako nástroj kvalitního vysokoškolského vzdělávání by neměla spočívat pouze v administrativních úpravách (např. individuální rozvrhy, hybridní formy výuky), ale především v didaktických přístupech, které podporují aktivní učení, interdisciplinární souvislosti a schopnost kritické analýzy. Pedagogové, kteří reflektují různé učební styly studentů, dokážou nabídnout variabilní formy výuky – od diskusních seminářů

po projektovou výuku, gamifikaci nebo využití moderních technologií, včetně umělé inteligence.

Zvláštní pozornost si zaslouží studenti se speciálními vzdělávacími potřebami, pro které je flexibilní přístup nejen výhodou, ale často nutností. Mnozí studenti s poruchami učení (např. dyslexie, dysgrafie), poruchami pozornosti, sluchovým či zrakovým postižením, autismem nebo jinými specifickými potřebami čelí bariérám, které jim mohou znemožnit plnohodnotné studium, pokud není systém dostatečně otevřený variabilitě přístupů. Pedagogická flexibilita v tomto kontextu znamená nejen možnost přizpůsobení forem hodnocení a výuky, ale také ochotu hledat individuální cesty, jak zapojit tyto studenty do akademického prostředí.

Kritika masifikace vzdělání, tedy nárůstu počtu studentů bez adekvátního zajištění kvality výuky, se v tomto kontextu ukazuje jako relevantní – pokud je univerzitní výuka rigidní a uniformní, mnozí studenti se specifickými potřebami mohou být diskrétně vyloučeni z plnohodnotného vzdělávacího procesu. Zde se flexibilita pedagogického přístupu ukazuje jako zásadní nástroj, který umožňuje individualizaci výuky bez toho, aby došlo k rezignaci na akademické standardy.

Flexibilita v podobě publikace Rohlíkové nemůže být považována za protiváhu pojetí Liessmannovy teorie nevzdělanosti. Správně pojatá flexibilita ve vysokoškolském vzdělávání tedy nemusí vést k povrchnímu vědění, ale může naopak být klíčem k jeho překonání. Pokud pedagogická flexibilita směřuje k podpoře hlubokého učení, rozvoji kritického myšlení a propojení teorie s praxí, může přispět k vyšší kvalitě vzdělání a připravit studenty nejen na konkrétní pracovní pozice, ale i na schopnost adaptace v rychle se měnící společnosti.

Tento přístup odpovídá také výkonnostním a motivačním faktorům, ukazuje, že studenti nejlépe reagují na pedagogy, kteří jsou schopni skloubit odborné znalosti s individuálním přístupem a moderními metodami výuky. Staví i na interpersonálních potřebách z hlediska pohnutek k povrchní, utilitární nebo hloubkové diferenciaci studentů. Právě flexibilní pedagogové, kteří se neomezují na jednostrannou frontální výuku, ale dokážou nabídnout studentům různé způsoby, jak se učit a rozvíjet, mají největší vliv na jejich akademický úspěch.

Flexibilita vysokoškolského vzdělávání je v současném světě nezbytná, ale její význam přesahuje pouhou reakci na požadavky trhu práce. Správně uchopená flexibilita může být nástrojem k překonání rizik povrchního vzdělání a zároveň klíčem k inkluzi studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Klíčovou roli zde hrají vysokoškolskí pedagogové, jejichž schopnost reagovat na individuální potřeby studentů, podporovat aktivní učení a propojovat teoretické poznatky s reálným světem může zásadně ovlivnit nejen akademický výkon studentů, ale i jejich budoucí profesní uplatnění. Skutečné vzdělání nespočívá jen v mechanickém osvojení kompetencí, ale v rozvoji hlubokého porozumění a schopnosti kritického myšlení – a právě flexibilní výuka a pedagogický přístup jsou klíčem k dosažení tohoto cíle.

Diagnostika učebních stylů může významně přispět k efektivitě výuky tím, že umožní lépe porozumět individuálním potřebám studentů a přizpůsobit jim výukové strategie.

Kombinace diagnostiky preferenčního stylu učení, učebních strategií a flexibilních forem vzdělávání by mohla výrazně zlepšit vzdělávací zkušenost studentů se SVP. Monografie Lucie Rohlíkové se svou orientací na flexibilitu by mohla být skvělým teoretickým i praktickým rámcem pro implementaci těchto přístupů do vysokoškolského vzdělávání. Tento plán propojuje teoretické poznatky z monografie Lucie Rohlíkové s praktickou aplikací diagnostiky LSI v jeho české modifikaci a moderních flexibilních forem výuky. Pokud by se nástroj osvědčil, mohl by být aplikován plošně, a tím významně přispět ke zkvalitnění vzdělávání na vysokých školách. Podrobná analýza potřeb studentů Fakulty veřejných politik v Opavě a jejich vztah k flexibilním formám vzdělávání se zaměřením na předcházení studijní neúspěšnosti a nízké motivace v kontextu publikace Rohlíkové. Neznalost vlastní metakognice, nedostatečné studijní návyky a strategie učení a motivace k učení, absence individualizace výuky nebo nedostatečná zpětná vazba a podpora, to jsou jedny z dílčích oblastí, na které by se mohlo touto publikací navázat a modifikovat flexibilní formy učení adresně, cíleně na konkrétní studijní skupiny a vycházet i ze vzájemného učení jako jedné ze strategií učení.

Podle teorie Self-determination Theory je motivace studentů ovlivněna třemi hlavními faktory: autonomií s možností volby vzdělávání, potřebou vnímat svůj pokrok a úspěšnost a v neposlední řadě se cítit být součástí akademické studentské komunity s vlastní participací na dění kolem „jejich“ vzdělávací instituce. Při aplikaci těchto principů na studenty terciárního stupně vzdělávání vyplývá, že tradiční způsoby výuky nemusí odpovídat těmto potřebám a mohou vést ke snížení angažovanosti a pasivity. Jednou z možností, jak dosahovat efektivity je personalizace výuky na základě LSI a využít doporučení autorky publikace Rohlíkové, tj. flexibilních forem vzdělávání, které mohou být přizpůsobeny individuálním stylům učení studentů.

Jedním z klíčových nástrojů personalizace je Kolbův Learning Style Inventory (LSI), který rozděluje studenty do čtyř hlavních typů: divergentní, kreativní, vizuální a asimilativní. Těmto typologiím mohou vyhovovat případové studie, interaktivní workshopy, týmové projekty, někomu teoretické koncepty a analýza, dalšímu strukturované prezentace a přednášky, e-learning, infografiky a jiní potřebují a vyžadují aplikaci teorie do praxe se simulací.

Na základě této typologie lze navrhnout personalizovaný přístup ke studentům a minimalizovat riziko neúspěchu a demotivace, či předčasného ukončení studia.

Autorka recenze navrhuje s oporou o tuto publikaci následující doporučení pro aplikaci na Fakultě veřejných politik v Opavě v těchto dílčích krocích: Implementace diagnostiky LSI, výsledky poslouží k úpravě výuky v pilotně vybraném předmětu. Dále zavedení flexibilních metod výuky podle doporučení Rohlíkové, např. aktivní metody učení (případové studie, gamifikace), pilotní testování inovací v několika předmětech a následně sledování efektivity na základě výsledků studentů a zpětné vazby pro vyhodnocení dopadu na studijní úspěšnost a motivaci studentů. Nabízí se také srovnání výsledků studentů před a po aplikaci těchto metod.

Co lze dodat závěrem, aplikace diagnostiky LSI a flexibilních forem vzdělávání podle velmi inspirativní publikace Rohlíkové může výrazně zvýšit studijní úspěšnost a motivaci

nejen vybrané skupiny studentů Fakulty veřejných politik v Opavě. Tento přístup pomůže podpořit individualizaci výuky, modernizaci metod a větší angažovanost studentů, čímž se snižuje riziko předčasného ukončení studia. Tento plán by mohl sloužit jako pilotní model, který by mohl být aplikován i na další fakulty a obory v rámci Slezské univerzity s implementací poznatků získaných v rámci týmově podporovaného učení inspirovaného Team Mastery.

Kontakt

Mgr. et Mgr. Andrea Silberová, Ph.D.

Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

Ústav speciální pedagogiky

Bezručovo náměstí 885/14, 746 01 Opava, Česká republika

andrea.silberova@fvp.slu.cz